

Detta specialnummer av vår tidning kommer att bli läst även i Sverige i samband med Finlandveckan.

Detta är orsaken till att jag till motiv har valt en verksamhet, som baserar sig på lagar gemensamma för de båda grannländerna ända till år 1809 och vilka i vårt land efter regimskiftet inte enbart var i kraft utan även utvecklades med svenska förebilder.

Då Turistföreningen i Finland för etthundra år sedan grundades utgjorde skjutshållningen och gästgiveriverksamheten en synnerligen viktig faktor i turismens tjänst.

Skjutshållningen, eller egentligen dess föregångare den avgiftsfria kronoskjutsningen av tjänstemän och myndighetspersoner, vilken hade anor ända från romartiden, hade sedan gammalt utgjort en tung börda för de av denna skyldighet drabbade bönderna även här i Skandinavien.

Under Magnus Ladulås tid, alltså omkring år 1280, bestämdes vid herredagarna i Alsno, att tjänstemännen och myndighetspersonerna skulle förbjudas att egenmäktigt fordra gratis skjutsning av bönderna. — Denna förman inskränktes härvid att beröra den kungliga familjens medlemmar, tjänstemän och myndighetspersoner på tjänsteresa, militärpersoner och -förnödenheter samt fångar.

DET FÖRSTA STEGET

Ovan relaterade skyldighet berörde ju närmast de bönder, som bodde längs färdvägarna. I avsikt att möjliggöra en jämnare fördelning av bördan utfärdades i medlet av 1600-talet den första gästgiveristadgan.

Denna gick ut på, att samtliga bönder med undantag av de, som var engagerade i skjutshållningen, regelbundet skulle erlägga en skjutsskatt, vilken kom skjutshållarna till godo.

Detta var upphovet till att skjutshållningsskyldigheten med tiden anförtroddes åt de gästgivare, som yrkesmässigt mot en fastställd taxa åtog sig att frambefordra resenärer. Skjutsningarna gällde inte längre enbart de tidigare omnämnda utan andra resenärer, alltså även sådana, som för sitt nöjes skull reste land och rike runt, d.v.s. turister.

»LAND SKALL MED LAG BYGGAS.»

SVERIGES RIKES LAG, som gillades och antogs på riksdagen år 1734, omfattade även de första enhetliga och riksomfattande reglerna för skjutshållning och gästgiveri. — Följande utdrag ur »Bygninga Balk. XXVIII. CAP. Om gästgifvare.» ger klart besked:

»Vid almäna lands och siö vägar skola nödige skiuts och gästgifvare gårdar vara, ej längre från hvar annan, än högst två mihl. Konungens Befalningshafvande äger å Härads Ting them lägga och inrätta i hvarje Härad, helst å Kronones jord. Finnes ej Kronohemman så när; hafve tå Frälseman, eller skattebonde, them å sin jord, eller skifte med Konungen, och tage vederlag. I hvarje köpstad böra och vara gästgifvare och formän, så många, som ther behöfvas. — Häradet bygge å gästgifvare gård på Kronojord nödiga hus för vägfärande, gästestufvu med sina kamrar, stall och vagnslider

Skjutshållning och gästgiveriverksamhet

med allt innanrede; och hälle gästgifvare them sedan vid macht. — — — The hus, som gästgifvare till egen nödtorft brukar, bygge han och värde sjelf.»

Detta hindrade dock inte, att gästgivaren på egen bekostnad uppförde gästgiveribyggnaden. — Om logi och kost stadgades bland annat:

»Gästgifvare skal för skiälig betalning åt vägfärande hus läna och stallrum. — — — Gästgifvare må sälja vin och ölkanne (ca 2,6 liter) och stopet (ca 1,3 liter) tals, och matvahrer, som han gitter och förmår hälla. Bor han på landet; hafve våld, at thet, som ther finnes, til sin nödtorft upkiöpa, och i sitt hus utspisa. Husmans kost och dricka, säng, ljus ved och hästefoder skal han alltid för vägfärande i förråd hafva.

— — — Hästar, sadlar, vagnar, kärror, slädar och båtar, hälle gästgifvare så många, som honom ålagt är. — — — Vid hvarje gästgifvaregård skal en tafla sättas ut, som visar mihletalet til nästa ombyte, och huru mycket i båta och hästalego betalas bör.»

Lagrummet innehöll även besked om vilka åtgärder skulle vidtagas om kapaciteten inte tillfälligt räckte till beträffande kost, logi eller skjutsningsmöjligheter. Ohörsamhet till lagen eller till kontrollmyndigheterna ledde till åtal. — Med tanke på dåtida vägförhållanden och skjutshäs-

tarnas bästa upptog lagen följande bestämmelse:

»Ej må större tyngd lägga å kärra, eller släda, med en häst, än ett skieppund, och efter två dubbelt. Ej skola flere, än en man rida å en häst. Två måge åka å släda, eller kärra, med en häst, och tre i vagn med två hästar, och för hvar ej mera med sig, än en våtsäck, eller liten kista.»

Anmärkingar: Ett »skieppund» = ca 170 kg — En körsven följde alltid med respektive fordon så att en häst drog högst tre personer och två hästar fyra. Någon gång hände det, att resenären önskade rida och då gällde det för körsvennen att antingen följa denne med en annan häst eller gå efter hästen senare till fots till följande gästgiveri. Ofta var det vanligt, att resenären av bekvämlighetsskäl begagnade sig av eget fordon, ty skjutskärrorna saknade ofta resärer. I dessa fall anlätade han skjutshästar och -karlar mellan gästgiverierna.

EN TRAFIKREGEL, MODELL 1734

Ovannämnda lagrum i bygningabalken kompletterades med »Gästgifvare ordningen den 12 December 1734». Denna följde i stora drag bygningabalkens föreskrifter och kompletterade dem i någon mån. — Endast följande trafikregel är värd att i detta sammanhang bli citerad:

»När resande eller färande i städer eller på landet mötas, böra de till hvar sin venstra sida sålunda vika, att de hinderlöst kunna komma förbi hvarannan, vid tio dalers bot för den som häremot bryter. Är vägen så trång, att endera nödvändigt måste gå åt sidan; då vike gående för ridande, ridande för åkande, kärra för vagn, mindre vagn för större, den toma eller den med folk uti för den med lass, mindre lass för större. Vid trånga groar väntar den, som först med tecken eller rop blifvit varnad till dess den andre farit öfver, och den som kommer jemna vägen väjer för den, som kommer backe utföre. Uti branta backar skall den, som far uppförs, antingen dröja nedan, eller ock väja undan. Är vägen så trång, att endera måste stryka tillbaka, stryke då den, som minsta vägen har, eller kan det beqvämligast göra. Kan ingendera stryka; då bör endera aflassa eller sin vagn söndertaga och den andra vara honom behjelpig såväl vid af- och pålasandet som vid vagnens söndertagande och sammansättande; gör han det ej, svare för den skada deraf tima kan.»

Att turista med eget fordon kunde dåförtiden medföra en hel del bekymmer. Naturligtvis följde, om inte egen häst anlätades, körsven med men om han var en ung pojkspoling var det i kvistiga

situationer just ingen nytta av honom.

Det har inte utan orsak påstås, att 1734 års lag var en god lag. — Föga kunde dess stiftare dock ana, att Bygninga Balkens 28. kapitel »om gästgiveri» och dess jämnåring »gästgifvare ordningen» skulle vara i full kraft och högaktuella drygt 150 år senare då Turistföreningen i Finland grundades. Knappast kunde lagstiftarna ens drömma om, att ett av de ur turismens synpunkt viktigaste »konventionella» tecknena i den av föreningen år 1909 utgivna »Kartboken öfver Finland» utgjordes av en ring med en millimeters diameter, som blivit inritad med större eller mindre mellanrum i det landsomfattande vägnätet och som utvisade placeringen av gästgiverierna, samt av dessa båda lagrum — självfallet moderniserade och kompletterade — skulle vara i kraft ända år 1918.

Samtliga tidigare utgivna lagar och förordningar upphävdes den 11 oktober 1918 då »Lagen angående skjutsväsendet» stadfästes och vars första paragraf började med orden: »För frambefordrande av resande och post i Finland skola finnas nödiga skjutsanstalter, som äro antingen gästgiverier, skjutsstationer eller skjutshaltpunkter.» — Denna lag gick helt i sina föregångares anda. Den största skillnaden utgjordes av, att hela verksamheten och finansieringen av densamma övertogs av staten. — Denna statliga skjutsningsverksamhet upphörde den 31 december 1955.

Långt tidigare hade turismen i vårt land följt sin tid och gått in för andra färdvägar till lands, till sjöss och i luften.

Bjarne Backman

En skjutskärna på huvudlandsvägen mellan den dåförtiden nordligaste järnvägsstationen Tavastehus och den i amerikansk fart uppväxande industristaden Tammerfors en regnig septemberdag år 1872. (Bildkälla: Bokverket »En Resa i Finland» av år 1873)